

Cavanilles).

També, en molts d'altres paratges, ho és l'acompanyament en què va en llistes que en prenia: «pebre, *timó*, boriol (=poliol) ---» Torre les Maçanes, «card panical, *timó*, fustetes, card negre, estepa ---» Castell-de-Castells. Sovint en NLL: «Mallà(da del)s *Timons*» a Tollos i a Fageca, *Morro 's Timons* a Benimantell, a la Serra d'Aitana *Racó des Timons* a l'altiplà de Tagarina, i el mateix crec de *timó*, vist o sentit com a herba boscana a Agres i a la Vall d'Ebo; només a Pinet (no sé per què) va semblar-me que es tractava de farigola (1963); a Bocairent en distingien el *timó mascle*, i no estic pas segur que aquest fos la farigola i no la Frankenia pulverulenta de Cavanilles.

El greco-llatí *THYMUS* 'farigola' s'ha conservat sobretot en derivats, i al més sovint com a nom de la mateixa herba; en part amb evolució fonètica hereditària de la vocal, en part com a mot mig-savi, amb la *ÿ* conservada com a *i* o bé *e*. L'estatura mínima de la planta ha fet que se li hagi afectat com a nom un diminutiu: el fet de la repetició divergent d'aquesta derivació i de l'extensió geogràfica limitada de cada un d'aquests derivats revela que cap d'ells no degué pertànyer al llatí vulgar: *timó* amb *-ONE* en català, en part del domini *timonet* o el tipus *THYM-ON-ICELLU* (*tremoncell* infra), el tipus *THUM-ELLU* en cast. i mossàrab (> val.).

En una part de la Romània, en efecte la *ÿ* d'aquest mot apareix com a *ÿ*, segons la pronúncia del ll. vg., tan repetida en els seus hefenismes (*tumum* ja recollit per l'Apèndix Probi i diverses glosses). El mateix derivat en *-ONE* el tenim amb el vocalisme *ÿ*, *toumou*, en una part de l'Aude, ja propera al nostre Capcir, la vall de Quilhà (Rolland, *Fl.* ix, 26);¹ d'altra banda hi ha bastants parlars occitans on trobem *tim* amb *i* com en català, però sense el sufix (*ti* Llemosí, *tim* etc. Rolland).

El tipus encara més diminutiu *timonet* és propi de gran part del cat. occid. pirinenc: Poble de Segur (BCEC ix, 70), Sarroca de Bellera (BCEC, 1933, 288), Àreu de V. Ferrera (1933), Taüll (1953), Aneto (1957). Més a l'O. ja comença el tipus *THYMONICELLU* (infra). Cal advertir que la farigola en aquestes altes valls, té tanta abundor de floreta com escassetat de perfum, i a l'estiu hi forma petites i belles catifes, que es poden pendre més aviat per orenja que per la farigola de terra baixa.

Una altra illa d'aquest deriv. en el Migjorn valencià. Segons un bon alumne meu alcoià, a la seva vall *timonét* és la farigola (1935); i en efecte amb aquest valor vaig recollir-lo jo mateix a Sallent de Xàtiva (1962) i a Tàrbena (1963). Tant en aquests pobles valencians com en els pirinencs és la farigola; però no és estrany que per allà mateix *timó* designi una herba diferent, car aquesta translació ja degué començar des de molt antic, tenint en compte la glossa «*thumus*: saturieia» del CGL (iv, 389.12).

En el tipus *THYM-ON-ICELLU*, que és ja l'usual a les valls de l'Isàvena i la Ribagorçana, també hi ha alguna duplictat de significat: car a les Paülès distin-

gien el *timonet* del *tremonsillo* com dues plantes diferents i no em vaig poder assegurar si l'una o cap de les dues era el tomanyí o una altra varietat de farigola (1957). En general hi ha *-r-* afegida per repercussió de l'altra líquida però a Maella és *timonséll*, que donaren a Casac. l'any 1923 com a nom de la farigola, mentre que a Calaceit ja li donaren el de *timó*.

El diminutiu té la forma rigorosament catalana *tremonsell* (o *estrem-*) a la Ribagorçana, en *-illo* més a ponent. Com que a tota aquesta zona ja hi ha pron. apitxada de la *z*, és ben possible que pertot fos primitivament *tremonzell*, *-onzello*, que seria la forma natural d'evolució consonàntica de *-ONICELLU* (una formació ll. arcaica *-UNCCELLUS* fóra ben poc versemblant en un cas així). La inicial *estr-* de la variant *estremonsell* és per aglutinació de l'article en el plural, tan usat, es *tremonsells*. En la identificació discrepa Krüger de la major part, car diu que és el 'tomanyí' («*thymian*») *estremonséll* a Areny, *tremonsillo* a Calbera, *tremonthilo* a l'aragonès de Nerfín-Sercué (*Hoch-pyr.* A, I, 18, 32); però ja Voliva definia l'*estremoncell*: timonet, timó, farigola, una herba olorosa que s'usa com a condiment» (*Congr. Ll. Cat.*, 1906, 425); Benasc «*tremon-sillo*: tomillo», Ferraz, 103, «tomillo salsero» Ballarín; *estremunséll* a L'Estall del Montsec (1957), *estremon-thilo* a Cercuran (1965), *tremonthilo* a Llaguarres, cat. de transició (1957).

No sols Casac. dóna aragonès *tremoncillo* 'farigola' (BDC xxiv), perquè jo mateix vaig recollir *tremonthilo* a Troncedo i diversos pobles al volt de Graus, a Silves (1965), *estremonthilo* a Atarés, *estremonthiléra* a Aragüés (1966); i si en uns llocs la identificació amb la farigola era només versemblant, a la Sierra de Arbe, on els costers de Silves se'n veien plens, prou m'ho deien els ulls; «*tremoncillo*: tomillo» ja en el dicc. aragonès de Peralta (1840). La intercalació d'una *r* darrere *t* en mots que tenen una altra líquida, és un fet normal, ja que no regular.

El derivat diminutiu en *-ELLU* va donar no sols el cast. *tomillo* {*tomiello*, c. 1326}, sinó també el mossàrab. *tumillu*, *tu-* (i grafia de *é*), en Abenalqassar i en un còdex d'Abenbeclarix, *tumjellu* en un altre còdex seu i en el Zahrauí (diftong o almenys en part grafia de *i* o *ē*), en l'anònim sevillà de c. 1100 adés *tumjellu* (bis) adés *tumjellu*: veg. les cites en DCEC/DECH (TOMILLO) on també deu ser la farigola, si bé només consta com a afí de la sajolida i la broida. En part d'aquests autors (Abenbeclarix etc.) es tracta del mossàrab del domini català.

I en efecte és en forma mossàrab que aquesta denominació ha sobreviscut en el País Valencià (car no crec que «*tomell*, val.: tomillo» del *D. Ag.* sigui més que una correcció ultra-purista). Cavanilles registra dues varietats de *tomello* (II, 332, 333); i ja el trobem identificat amb el cast. *tomillo*, en el *Vocab.* en seccions de MGadea (p. 80).

Detall indubtable. Confirmat, amb pronúncia *tomé-lló*, com a val. en general, i recollit a Carlet per J. G. M. (1935), i jo mateix el vaig comprovar com a nom de la farigola en el Baix Palància (Torres-Torres, Alfara,